

AHİLİĞİN SİYASAL BOYUTLARI VE GÜNÜMÜZDE YENİDEN YORUMLANMASI

Mehmet ARI*

Prof. Dr. Erkan AKIN'ın unutulmaz anısına...

ÖZET

Bu çalışmada Anadolu'da 13. yüzyıl başında ortaya çıkan ve 20. yüzyıla kadar yaşayan bir kurumun siyasal yaşam içindeki yeri değerlendirilmektedir. Sözü edilen kurumun ahilik kurumudur. İlk akla gelecek soru ahiliğin siyasal bir yönü olup olmadığıdır. Bir başka önemli soru da böyle bir kurumun, var olduğu uzun dönemde nasıl değişiklikler geçirdiğidir. Bu çalışmada ahiliğin değerlendirilmesi Anadolu'da yaşanmış olan toplumsal ve kurumsal dönüşümlere paralel olarak ele alınmıştır. Ayrıca sonuçta bugünün siyasal kavramlarıyla da bir değerlendirmeye yer verilmiş ve şu sonuca ulaşılmıştır: Osmanlı Devleti'nin kuruluşu döneminde siyasal bir unsur olan Ahi örgütlenmesinin İmparatorluk döneminde tamamen bir meslek örgütü haline geldiğini düşünürsek padişahlıkla ilişkisini baskı grubu siyasal iktidar ilişkisine benzetebiliriz. Oluşturdukları loncalar aracılığıyla kendilerini koruyan ve devletle ilişkilerini düzenli hale getiren Ahilerin devletle karşılıklı bir etkileşim içinde olduklarını belirtmeliyiz. Cumhuriyet Dönemi başında Ahi Zaviyelerinin de bütün Tekke, Türbe ve Zaviyeleri kapatan bir kanunla kapatıldığını ve yasaklandığını biliyoruz. Onun için Cumhuriyet Dönemi boyunca Anadolu köylerinde "yaran odası" olarak adlandırılan köy odalarında geleneksel olarak Ahilik ilkelerinin canlı tutulduğunu görüyorsak da, Ahilik, örgütlü bir güç olmaktan çıkmış folklorik bir kalıntı haline gelmiştir.

ABSTRACT

In this study an institution which appeared in Anatolia in 13th century and has been lived until 20th Century will be analyzed the place in political life. This institution is akhism. The first question is whether akhism has a political dimension. The other question is how did this institution change in the long period. In this article the evaluation of akhism was realised as parallel to the social and institutional life in Anatolia. At the conclusion another evaluation was made relative to the current concepts and this result was found: If we think that this institution

* Dr. , İnönü Üniversitesi İ.İ.B.F. Kamu Yönetimi Bölümü Öğretim Üyesi

convert to the professional association, Akhism and sultanate relation resembled the relation of power and pressure group in Ottoman Empire. We must explain that Akhis, who protect themselves by means of loncas maded by them and regulate their relations o the state, interact with the state. At the beginning of the Republican era Akhis' small dervish lodges was closed. So, in the Republican era, Akhism lost its organizational power and convert to the folkloric remains in some Anatolian villages.

1. Giriş

Konusu toplumsal ilişkileri farklı boyutlarıyla incelemek olan toplumsal bilimler çok farklı alt dallara ayrılmışlardır. Her bir bilim dalı toplumsal bir kurumu incelerken kendi soruları ve bakış açılarıyla inceler. Örneğin farklı toplumsal bilim dalları tarafından incelemeye alınan "A" konusu, ilişkisi ya da kurumu iktisat, sosyoloji, siyasal sosyoloji, siyaset bilimi, yönetim bilimi, tarih v.b. tarafından ele alındığında farklı boyutlarıyla incelenir.

Biz bu çalışmamızda "Siyasal Boyutlarıyla Ahilik ve Günümüzde Yeniden Yorumlanması" başlığı altında, Anadolu'da 12.yüzyılda kurulmuş ve 20. yüzyıla kadar yaşamış olan ahilik kurumunu siyaset bilimi açısından ele almaya çalışacağız.

Bir konunun siyasal boyutları açısından incelenmesine başlarken siyasal olanı belirleyebilmek için bir siyaset tanımı yapmalıyız. Ele aldığımız kurumu da yaptığımız siyaset tanımı çerçevesinde değerlendirmeliyiz.

2. Siyaset

Siyaset biliminin konusu olarak siyaseti birbiriyle ilişkili ama farklı iki biçimde tanımlayabiliriz.

1. Siyaset biliminin konusu kurumsal bir bakış açısıyla saptandığında en genel anlamıyla "devlet" kurumu olarak karşımıza çıkar. Devletin kurumsal örgütlenmesi, bu örgütlenmenin biçimi, alt düzey kurumları, diğer kurum ve kuruluşların devlet örgütüyle olan ilişkileri bütün olarak siyaset biliminin ilgi alanı haline gelir.

2. Siyaset biliminin konusunu devletin kurumsal yapısıyla sınırlandırması sonucunu doğuran kurumsal yaklaşımdan farklı olarak "iktidar" ilişkilerini konu alan, siyasetin tanımını iktidar mücadelesi olarak ele alan bir başka yaklaşımdan söz edebiliriz. Burada "iktidar" kavramının "başkasının kendi isteği yönünde davranmasını sağlama" anlamına gelen genel anlamıyla almıyoruz. Çünkü o durumda aile içindeki iktidar, kişisel ilişkilerdeki iktidar da siyaset biliminin konusu olurdu ki, siyaset biliminin inceleme alanını incelenemeyecek kadar genişletirdi. Bunun

için siyaset bilimcileri iktidar mücadelelerini siyaset biliminin konusu olarak aldıklarında "siyasal iktidar" olarak konuyu sınırlamaktadırlar.

Bu sınırlamaları belirledikten sonra şimdi siyasal boyutlarıyla ele alacak olduğumuz ahilik üzerinde duralım.

3. Ahilik

13. yüzyıldan 20. yüzyıla değin Anadolu'da yaşamış olan esnaf ve zanaatkarların oluşturduğu birliklere ahi birlikleri; bu birliklerin yöneticilerine ahi; bu birliklerde gelişen düşünce ve ahlak sistemine de ahilik diyoruz.

Ahilik, içinde olduğu toplumsal yapıdaki farklılığın etkisiyle farklı görünümler kazanmış, böylece de tanımı üzerinde bir birlik sağlanamamıştır. İslamlıkla tanışmış olan Orta Asya göçebe Türk halkının Anadolu'da yaşattığı bu düşünce sisteminin bazı yazarlarca islami bir örgütlenme olarak Araplardan alındığı, bazı yazarlarca da tamamen Türklere özgü bir gelenek içinde olduğu şeklinde değerlendirildiği gözlenmiştir.

Çağatay (1989) da sözlük, terim ve örgüt olarak ahilik şöyle tanımlanmaktadır:

- 1) Ahi kelimesi Arapçadır ve sözlük anlamı "kardeşim" demektir.
- 2) Terim olarak ahilik, belli devrede esnaf ve sanatkarlar birliğini ifade eder.
- 3) Örgüt olarak ise: XIII. yüzyılın ilk yarısından başlayarak XX. yüzyılın başlarına dek Anadolu şehir, kasaba ve hatta köylerindeki esnaf ve sanatkarlar kuruluşlarının eleman yetiştirme, işleyiş ve kontrollerini düzenleyen bir kurumdur" (Çağatay,1989,1).

Yedi yüzyıl süren örgütlü bir yaşam içinde, toplumsal yapının değişmesiyle ahi birliklerinin işlevlerinin değiştiğini, yapısının değiştiğini ve hatta üyelerinin niteliğinin değiştiğini görmekteyiz. Buna göre ahiliğin ilkelerinde de sürekli değişmeler olduğunu tahmin edebiliriz. Ancak ulaşabildiğimiz kaynakların özellikle ahlaki temeller üzerine oturtulmuş bir dizi ilkeyi ahiliğin her döneminde geçerli ilkeler olarak belirttiğini görmekteyiz.

Bu ilkeler nelerdir?

Fütüvvetname denilen ve Arap fütüvvet örgütlerinin ilkelerini düzenleyen eserler ahiler tarafından da kullanılmış, ahiliğin ilkelerini düzenleyen tüzük haline getirilmiştir. Bu fütüvvetnameler göre, ahinin üç şeyi açık üç şeyi kapalı olmalıdır.

"Açık olanlar:

- 1) Eli açık olmalı; yani cömert olmalı,
- 2) Kapısı açık olmalı; yani konuksever olmalı,
- 3) Sofrası açık olmalı; yani aç geleni tok göndermeli.

Kapalı olanlar:

- 1) Gözü kapalı olmalı; kimseye kötü bakmamalı ve kimsenin ayıbını görmemeli,
- 2) Dili bağlı olmalı: yani kimseye kötü söz söylememeli,
- 3) Beli bağlı olmalı: yani kimsenin ırzına, namusuna, haysiyet ve şerefine göz dikmemeli" (Çağatay, 1989, 162).

Burada belirttiğimiz altı ilke genel davranış ilkeleridir. Ahi birlikleri içinde yer alan herkes bu ilkelere uymak zorundadır. Bunun yanında fütüvvetnamelerde sayısı yüzlerle ifade edilen ilkeler vardır ki, bunlar ahilik örgütü içinde hiyerarşik olarak yükselenlerin bilmesi ve uyması gereken ilkelerdir. Bu ilkelere üyelerin giyimlerinden, sofraya adabına uymalarına kadar bütün davranışları düzenlenmiştir. Birliğe en alt düzeyden giren bir kişinin yükselmesi bu ilkeler çerçevesinde düzenlenmektedir ve her basamakta törenler yapılarak üye bir üst basamağa yükseltilmektedir.

Ahiliğin 13. yüzyılda Anadolu Selçuklu Devleti döneminde ortaya çıktığı bilinmektedir. Ancak bu dönemde ahiliğin ortaya çıkmasını sağlayan tarihsel geçmiş bilinmemektedir. Bu konuda çeşitli görüşler vardır. Bu görüşlerden birincisi, Anadolu'da ahiliğin ortaya çıkmasının temeli Orta Asya'dan Anadolu'ya göç eden Türklerdir. Bu insan malzemesi göçebe aşiretlerdir. Ahilik yerleşik bir düzende kasaba, şehir halkının oluşturduğu bir birlik ise göçebe toplumunda nasıl ortaya çıkmaktadır?

Bu noktada Orta Asya'da Türklerin göçebe özelliklerinden başka yerleşiklik özelliklerini taşıyan bir toplumsal kesimi de içerdiği görüşü öne sürülmektedir. Bu toplumsal kesim Orta Asya'da çeşitli zanaatları sürdüren esnaf ve zanaatkarlardır, ki bunlara eli açık, cömert anlamında "akı" denmektedir. İşte Orta Asya'dan taşınan bir kurum olarak ahiliği temellendirenlerin görüşü, islami etkileşimle Anadolu'da kelimenin "ahi"ye dönüşmüş olmasıdır.

"Bu Asya'dan gelme sanatkar ve tüccar Türklerin yerli tüccar ve sanatkarlar karşısında tutunabilmeleri, onlarla yarışabilmeleri ancak, bir örgüt kurarak dayanışma sağlamaları, bu yolla iyi, sağlam ve standart mal yapıp satmaları ile mümkün olabilirdi. İşte bu zorunluk, dini ahlaki kuralları fütüvvetnamelerde zaten mevcut olan bir esnaf ve sanatkarlar, dayanışma ve kontrol örgütünün yani ahiliğin kurulması sonucunu doğurdu" (Çağatay, 1989, 48).

Diğer görüş çeşitli farklılıklar içermekle birlikte ahiliğin ya başka örgütlerin taklit edilmesiyle ortaya çıktığı ya da başka örgütlerin Türklerce dönüştürülmesiyle ortaya çıktığıdır. Bunların içinde en belirgin olanı Arap toplumlarında rastladığımız fütüvvetçiliğin ahiliğe dönüştüğüdür. Bu görüşe haklılık payı kazandıran nedenler ahilik

ilkelerinin de fütüvvetnamelerle düzenlenmesi ve inanç temelinde iki örgütün yapısının örtüşmesidir. Her ne kadar başlangıçta ahilik örgütlenmesinin zanaatkarlarla sınırlı olmadığını biliyorsak da, ahilerin zanaatkar olmaları belirli bir etkililiğe sahiptir.

Sonuç olarak ahiliğin ne fütüvvetçiliğin dönüştürülmesi, ne de Orta Asya zanaatkarlarının geleneğinin Anadolu'ya taşınması olmadığını söyleyebiliriz. Ahilik Anadolu'da toplumsal dinamiklerin sonucu ortaya çıkmış, daha çok kentli toplulukların özellikle de esnaf ve zanaatkarların oluşturduğu bir birliktir, bir örgüttür. Bu konuda Güllülü şunları yazmaktadır:

"Ahilik; gerçek anlamıyla bu üç kaynaktan [İslam toplumlarının yapıları, Roma ve Bizans toplumları, ve Orta Asya Türk toplumunun yapısı] gelen etkilerin, Anadolu insanı tarafından Selçuklu ve Osmanlı devirlerindeki Anadolu toplumunun sosyo-ekonomik şartları içinde yoğrulması ve biçimlendirilmesi olarak karşımıza çıkmaktadır" (Güllülü, 1992,16).

4. Ahiliğin Siyasal Boyutları

Anadolu'da 13. yüzyılda ortaya çıkmış olan ahilik kurumu her ne kadar esnafın oluşturduğu bir kurum olarak ortaya çıkmışsa da uzun dönemde toplumsal ilişkilerin bütününe etkileyici bir boyut kazanmıştır. Yüzyıllar boyu değişik devletlerin kurulup yıkıldığı bu topraklar üzerinde bu kurum hep varlığını korumuştur.

Anadolu'da ahiliğin ortaya çıkmasının önemli hedeflerine değinmek gerekirse;

1) 11. yüzyılda Orta Asya'dan Anadolu'ya göç eden Türklerin büyük bir kısmı göçebe hayatı yaşıyorlardı. Ancak daha sonraki dönemde Moğol istilasından kaçarak Anadolu'ya gelen toplulukların önemli bir kısmının Orta Asya'da esnaf, zanaatkar olarak çalışan kimseler olduğunu biliyoruz. Bu toplulukların Anadolu'ya geldikten sonra da yerleşik bir düzen içinde mesleklerini yürütmeye çalıştıklarını, kent merkezlerinde yerleştiklerini görüyoruz.

2) Ahiliğin ortaya çıktığı dönemlerde ulaşımın son derece güç olduğu, yolların güvensiz olduğu biliniyor. Bu dönemde yardımseverlik, cömertlik ve konukseverlik gibi özellikleriyle tanınan ahilerin Anadolu'nun çeşitli yerlerinde zaviyeler oluşturarak hem konuklara hem de Orta Asya'dan daha sonraki dönemlerde Anadolu'ya gelen Türklere yardım ettikleri biliniyor. Böylece ahiliğin o dönemde Anadolu'nun sosyal ve ekonomik yapısından kaynaklanan nedenlerle ortaya çıktığını görüyoruz.

4.1. Anadolu Selçuklu Devleti ve Ahilik

Anadolu Selçukluları Bizans topraklarını ele geçirdiklerinde, bu topraklarda yaşam koşulları her bakımdan bozuk ve düzensiz bir durumdaydı.

"Bir yandan egemenliği ve güveni kurmak, öte yandan büyük dalgalar halinde doğudan gelen, kültürel ve sosyal durumları bakımından değişik olan Türk boylarının yerleştirilmesi ve daha ilk zamanlardan başlayarak bunlar arasında çıkan anlaşmazlık nedeniyle ufak tefek Türk siyasal birliklerinin kuruluşu ve hemen ardından da birbiri ardından gelen "Haçlı Savaşları" , Selçuklu Devletinin burada normal ve sürekli bir sosyal ve ekonomik düzen yerleştirebilmelerini güçleştirdi" (Çağatay, 1989, 36).Selçuklular bu topraklar üzerinde Türk-İslam kültürünü yerleştirmeye çalıştılar.

Anadolu Selçukluları ve ahilerin ilişkileri konusunda birbirinden çok farklı görüşler vardır. Burada Anadolu Selçuklu Devleti döneminde ahiliğin ortaya çıkışı ve devletle ilişkileri açısından farklı görüşlere değinelim.

"Selçuklu İslam politikası, tabiatıyla, devletleşmenin gereğini yerine getirir ve saltanatın maddi temellerini güçlendirirken, (.....) bu politikanın kandaş gelenekleri bir ölçüde diri tutması da kaçınılmaz oluyordu. Bu olay, doğrudan muhalefetlerle kaynaşarak sufi tarikatları ve ahi örgütlerini oluşturmuştur. İslam, İran, Bizans ve Türk geleneklerinin özellikle ahi örgütlenmesi konusunda hangi ağırlıklarla yer aldığı, ortaya çıkan bileşimi hangi ölçüde etkiledikleri; genel olarak Anadolu'nun Türkleşmesinde ve Anadolu Selçuklularının yönetimindeki evrede gelişmelerinin ahi örgütüyle bağlantısı konuları araştırmacıları en çok uğraştıran konuların başında gelir" (Hassan, 1987, 353). "Zanaatkar derneklerinin meydana getirdiği ve yönetici sınıfa karşı tek unsur olan şehirli bir topluluk daha vardır. Kentlerin en kalabalık sınıfı, hoşnutsuzluğunu açığa vuran hareketleri ve kimi zaman silahlı ayaklanmalarıyla, hükümdarı yönetimsel ve mali karışıklıkları gidermeye zorlayan bu sınıf, ellerinin emeği ile yaşayan zanaatkarlardan kurulmuştu"(Köprülü'den aktaran Yerasimos, 1980,89).

Anadolu Selçukluları döneminde ahilerin sarayla ilişkileri de net olarak bilinmemektedir. Ahilerin Sultanın saray muhafız kıtasında yer aldığını belirten, onların sadece maaş alıp arazi almadığını öne süren yazarlar vardır. Zamanla Konya'da ticaret yapan, ticaretten zenginleşen ahiler de vardı. Ahi birliklerinin çoğu zaman saraydan özerk davrandıklarını, kent yönetimlerinde etkili olduklarını biliyoruz. Ahilerin hegemonyası altında pek çok Anadolu kenti siyasi özyönetim elde etti.

Bu birlikler 13. yüzyılda devlet iktidarına oynayan her gücün hesaba katmak zorunda olduğu siyasal bir öge durumuna geldi.

Bu dönemde ahilerin sarayla ilgili tutumlarında, kentlerde sosyal düzen bozulduğu zamanlarda düzeni yeniden kurmakta sarayın yanında yer aldığı; kentlerde düzenin olduğu zamanlarda saraydan özerk kalmaya çalıştıklarını söyleyebiliriz.

Anadolu Selçuklu Devletinin tamamıyla Moğol egemenliği altına girdiği dönemde Konya'da ahiler çok etkin bir konumdaydılar. 1295'de Ahi başkanı Ahmetşah öldürüldü.

"Defin töreninde 15.000 kişi yürüdü, kırk gün yas tutuldu. Ahmetşah'ın manevi otoritesi yalnızca ahiler, Konya halkı üzerinde değildi. Geyhatu'nun bile Ahmetşah ile karşılaşınca ona "Ahı Ata" diye hitap ettiği ve onu kendisine baba yaptığı bilinir" (Hassan, 1987, 273).

4.2. Beylikler Dönemi ve Ahilik

Anadolu Selçuklu Devleti'nin Moğol istilasından sonra ortadan kalkması sebebiyle Anadolu'daki siyasal yapı farklı bir görünüm kazandı. Selçuklunun uç beylikleri konumundaki Anadolu Türk Beylikleri bağımsızlıklarını kazandılar. Bu beylikler bu dönemde kendi toprak ve nüfuzlarını arttırmak için kendi aralarında savaflara girdiler. Bu savaflar döneminde güçlenen Osmanlı Beyliği kısa ya da uzun bir zaman sonunda Anadolu Türk Beyliklerini kendi sınırlarına kattı. Osmanlı Beyliğinin güçlü bir devlete dönüşmesi sırasında, konumuz açısından dikkat çekici olan iki yön vardır. Bunlardan birincisi, Beyliğin ilk dönemlerinde Türk Beylikleriyle olduğundan çok komşusu olan Bizans İmparatorluğu'nun kalıntıları ile ilişki ve savaş halindedir. İkincisi ise Osmanlı Beyliğinin Ahilerle olan ilişkisinin önemidir.

Konumuz Ahilik olduğuna göre bizim için önemli olan ikinci yöndür; yani Ahiliğin Osmanlı Devletine giden yolda Osmanlı Beyliği döneminde yaptığı etkidir.

Moğol saldırılarının Ahiliğin üzerindeki etkileri konusundaki yorumların çok olduğu dönem olan Beylikler dönemiyle ilgili iki görüşe değinelim.

"Claude Cahen, ahilerin tavrını dinsel ve "ulusal" açıdan anti-Moğol, iktisadi açıdan ise anti-Türk olarak tanımlar. Ahilerin, Moğol otoritesinin çöküşü sırasında gözlendiği üzere, Türkmen Beylikleriyle yakınlaşmaları, geçici, ve fırsatçı bir durum olup, temel ilkelerine dokunmamıştır" (Werner, 1986, 101 -102).

Ahilerin dinsel ve ulusal açıdan anti-Moğol tavırları olduğu doğrudur. Ahi birlikleri genellikle merkezi otoriteden uzak durmaya çalışmışlardır. Bu genel tavırları Selçuklulara karşı olduğu kadar Moğollara karşı da geçerli ve tutarlıdır. Ancak, iktisadi açıdan anti-Türkmen olma olasılığı çok zayıftır.

"Ahilerin, baskı gören, zulüm gören, tarihsel köken bakımından da Ahilerden ayrı olmayan Türkmenlere karşı olmaları mümkün değildir. Çünkü aynı sosyal, ekonomik yoksulluk ve baskı görme kendilerinde de vardı. Kültürel bakımdan, demokratik hoşgörü bakımından, birbirlerinin tamamlayıcısı olan bu iki grubu,, birbirlerine karşıt göstermek tarihi akışa da ters düşer" (Gülvahaboğlu, 1991, 137).

Ünlü Berberi gezgini İbn-i Battuta'nın seyahatnamesinde yer aldığına göre, Ahilik Anadolu'da esnafın birliği olarak kurulmuş olmakla birlikte ahiler arasında sosyal yönden de güçlü bağlar oluşmuştur. Ahi birliğinin üyeleri, bir başka deyişle esnaf, gündüzleri çalışıyor, akşamları da zaviye denen yerlerde toplanarak çeşitli konularda eğitiliyorlar ve yörede konuk olarak bulunan yabancıları ağırlıyorlardı. İbn-i Battuta konuk olduğu zaviyelerin giderinin ortak üstlenildiğini anlayacağımız şekilde ahinin başkanı olduğu zaviyeye gelen esnafın kazançlarının hepsini başkana verdiklerini yazıyor (Aktaran, Çağatay, 1989, 94). Zaviyelerin giderleri esnafarca ortak karşılanmakta, ancak esnafın bütün kazançlarını başkanlarına vermeyip, yalnızca giderlerin karşılanması için bir miktar para vermektedirler.

İbn-i Battuta'nın Osmanlı Devleti'nin ilk dönemlerinde Anadolu'da gezdiğini biliyoruz. Ancak gözlemlerinden edindiğimiz bilgilerin geriye doğru yansıtılarak beylikler döneminde de etkili olduğunu öne sürebiliriz. Hatta merkezi otorite boşluğunun doğduğu bir dönemde ahi birliklerinin kent yaşamını düzenlediğini tahmin edebiliriz.

4.3. Osmanlı Devleti ve Ahilik

Osmanlı Devleti altı yüzyıl yaşamış bir devlet olarak, kuruluşundan yıkılışına, gerek devletin yapısı gerekse devletin sınırları içinde yer alan sosyal, siyasal kurumların oluşturduğu yapı olarak değişimler geçirmiştir. Bu değişimler göz önüne alınarak Osmanlı tarihi incelemelerinde dönemlemelere gidilir. Bu dönemlemeler kuruluş, yükselme, gerileme ve yıkılış olarak yapılsa da biz bunu beylikten devlete dönüşme ve devletleşme süreci ile imparatorluk niteliğini kazanma ve imparatorluk haline gelme dönemi olarak ikiye ayırabiliriz. Konumuz olan ahiliğin Osmanlı Devleti içindeki seyrini de dikkate aldığımızda bu ayırımın yerinde olduğu görülebilir.

4.4. Osmanlı Devletinin Kuruluş Dönemi ve Ahiler

Moğol istilası sonucu Anadolu Selçuklu Devleti yıkılınca, Anadolu'daki Türk Beylikleri kısmen bağımsızlaştılar, kısmen de Moğol etkisi altına girdiler. Özellikle, Anadolu Selçuklu Devleti'nin başkenti Konya'nın Batısında kalan beyliklerin daha bağımsız bir görüntü kazandıkları dikkat çekmektedir. Bu beyliklerden bir tanesi de Söğüt

kasabası çevresinde yerleşmiş Oğuz Türklerinin Kayı boyundan gelen yarı göçebe Osmanoğulları Beyliği'dir.

Osmanlı Beyliği, Anadolu Beylikleri içinde devlete dönüşerek diğer beylikleri sınırlarına katacaktı. Bu süreçte iki şey dikkati çekmektedir. Birincisi, Osmanlı Beyliği islam dinini kabul etmiş ve islamın gereği Gaza hareketini gerçekleştirecek güçler içinde coğrafi konum açısından en uygun yere sahipti. Bunun sonucu Anadolu'nun iç kısımlarından gelerek bu gaza hareketine katılacak olan alplerin Osmanlı Beyliğinin askeri açıdan güçlenmesine katkı sağladığını düşünebiliriz. İkincisi de, Ahilerin Osmanlı Beyliğiyle olan ilişkileridir. Eskişehir yöresinde etkin bir ahi şeyhi olan Şeyh Edebalı, Osman Bey'in kayınbabası idi. Osmanlı Devleti'nin Gazi devleti niteliğini ön plana çıkaran tarihçi Paul Wittek bu konuda şunları yazmaktadır:

"Ahilerin varlığı, iç bölgelerden çok sayıda kentli unsurun Osmanlılara iyice erken dönemde katılmış olduğunu göstermektedir" (Wittek, 1985, 54).

Osmanlı Devletinin kuruluş döneminde Ahilerin etkin rolü çok belirgindir. Bu konuya değinen yazarlar bu rolü öne çıkarmaktadırlar.

Giese'in Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda Ahilerin rolüne verdiği önem hem Köprülü (1981, 22) hem de (Werner, 1986, 132) de belirtilmiştir. Giese Ahilerin ilk Osmanlı Beyliğine, iktidarlarını kurmalarına yardım edecek askeri bir birlik vermiş olduğunu söylemektedir (Werner,1986, 132). Sencer Dıvıçioğlu, "Ahi zümresinin fevkalade nüfuzundan dolayı, Osman Gazi'nin beyliğe getirilmesinde alınan karar bile onlara danışılmadan alınmamıştır" (Dıvıçioğlu,1981, 62) demektedir.

Umumi Türk Tarihine Giriş adlı eserinde Zeki Velidi Togan da Orhan Bey'in Ahilerle olan ilişkisine değinmekte ve oğlu Murat Bey'in ahilik mezhebine katıldığını belirtmektedir.

Toktamış Ateş, Osmanlı Toplumunun Siyasal Yapısı adlı eserinde Ahiliğin özel bir yeri olduğunu vurgulayarak şunları yazmaktadır: "Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda Ahilerin destek oldukları yaygın bir görüştür. Ancak bu eksiktir. Çünkü Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda Ahiler desteklemenin çok ötesinde bizzat içinde ve çok güçlüdürler. Kuruluş döneminde ölen hükümdarın (Bey'in) yerine kimin seçileceği konusunda kararı diğer devlet adamlarıyla birlikte Ahi ileri gelenleri verirlerdi. Orhan Bey'i beylik makamına Ahiler getirmişlerdi (Ateş, 1982, 153).

Ateş'in bu görüşünü destekleyen görüşler vardır. Örneğin Güllülü'ye göre; Ahiler siyasal bir güç olarak ortaya çıkmamakla birlikte, Anadolu şehir ve kasabalarında esnaf birlikleri olarak el sanatları alanında üretimi tamamen ele geçirmişlerdi. Siyasal güç eksiklerini

gidermek için, henüz kurulmakta olan Osmanlı Beyliği gibi bir siyasi güce hakim olmayı arzulamaktadırlar. Bu Şeyh Edebalı'nın kızı Malhun Hatun'un Osman Gaziyle evlenmesinde etkili olmuş olabilir. Çünkü bu evlilik nedeniyle Osmanlılar, Ahilerle kanbağı kurmuş oluyorlar (Güllülü, 1992, 87).

Burada etkileşimin iki yönlü olduğunu Güllülü de kabul etmekte, Osmanlı Beyliği'nin Ahilerin nüfuzundan yararlanma amaçları konusunda sunuları yazmaktadır:

"Akrabalık bağlarıyla pekişen Ahi Birlikleriyle Osmanlı ailesi arasındaki ilişki, bir yandan bu ailenin Ahi Birliklerinin nüfuzundan büyük ölçüde yararlanması sonucunu doğururken, bir yandan da Ahilerin siyasi alanda kesin söz sahibi olmalarını sağlamıştır. Öyle ki, Osmanlı Beyliğinin ilk yöneticilerinden çoğu, başta Orhan Bey ve Murat Bey olmak üzere, Şeyh Mahmut Gazi, Ahi Şemsettin, oğlu Ahi Hasan, sonradan -kadı, Kazasker ve Vezir olan- Cendereli "Çandarlı" Kara Halil doğrudan doğruya Ahi Birliklerine mensupturlar" (Güllülü, 1992, 89).

Osmanlı Devleti'nin kuruluş döneminde Ahilik çok yönlü bir örgütlülük içinde ve Ahilerin devlet içindeki rolleri farklılık gösteriyor. Daha doğru bir deyişle tarihçiler Ahilerin bu dönemdeki özelliklerini saptamada görüş birliğine varamamışlardır. Ahilerin bu dönemde esnaf loncalarından ibaret olmadığı kesin olmakla birlikte, esnaf loncaları olarak değerlendirilmelerinde derece farkları vardır.

Ahilerin bu dönemdeki etkinliklerini belirtmek gerekirse, Kunt (1989, 29) da, uç toplumunda savaşa dışındaki konularda bilgiyi ve tecrübeyi medrese görmüş ulemadan çok ahilerin temsil ettiği belirtiliyor. 14. yüzyıl boyunca Ahiler Osmanlı Beylerinden saygı görmüşlerdir. Hatta Osman Bey kadıları Ahiler arasından seçiyordu.

Ahiliğin bir esnaf örgütü olmadığını öne süren Ateş, bu örgütün esnaflar arasında yaygın olduğunu belirtiyor.

Ahilerin kuruluş döneminde etkililiğini vurgulamaya çalıştığımızı anımsatarak, ordu ile ilişkilerine değinelim.

"Ahilik ordu ile de yakın ilişkiler kurdu. Osmanlı Devleti düzeni ile bu devlette ilk düzenli ordu teşkilatının esaslarını, vezir Hacı Kemaliddin oğlu Alaeddin ile, zamanın filozofu ve Edebalı'nın akrabası olan Çandarlı Kara Halil tesbit edip uygulattılar. Bunların her ikisi de ahi idiler. İlk piyade askerinin kılığı, ahi esnafların kılığından, yeniçeri başlıkları ahi başlıklarından alınmıştı" (Anadol, 1991, 55).

4.5. Osmanlı İmparatorluğu ve Ahilik

Ahilerin Osmanlı Devleti'nin kuruluşundaki rolünü ve 14. yüzyıl boyunca süren etkililiklerini önceki başlıkta belirtmiştik. Bu bölümde

Osmanlı Devleti'nin merkezi bir devlet olarak güçlenerek imparatorluk haline geldiği dönemde ahiliğin rolünü değerlendirmeye çalışalım.

Ahiler, Osmanlı İmparatorluğu'nun merkezileşen yönetimi sonucunda loncalarla bütünleşerek askeri, siyasi özerk varlıklarını kaybederek esnaf ve zanaat loncalarına indirgenmiştir.

"Loncaların varlığı, zanaat imalatının tarımdan ayrıldığını ve kent ile kırsal arasında toplumsal işbölümünden doğan bir karşıtlığın meydana geldiğini ortaya koymakla birlikte, loncalardan kapitalist üretime geçilmemiş, loncalar kapitalist üretime geçişi engellemiştir" (Erdost, 1984, 122).

Loncalar aynı süreçte Batıda da olumsuz etki yapmıştır. Ancak merkezi yönetimlerin yokluğu gelişen ticaret sermayesinin yanısıra, Batı demokrasisini kuran güç olarak burjuvazinin gelişimini de sağlamıştır. Oysa Osmanlıda merkezi yönetimin varlığı nedeniyle bu süreç yaşanmamış, lonca sistemine geçilmiş olması Yerasimos'un "zanaatkar derneklerinin meydana getirdiği ve yönetici sınıfa karşı tek unsur olan şehirli bir topluluk" (Yerasimos, 1980, 89) dediği ahilerin muhalif ve özerk yapılarını yitirmesine yol açmıştır. Osmanlı yönetimi tüccarları kontrol altına alarak loncaları desteklerken, loncaları da denetim altına almıştır. Bunu neden yapmıştır?

Bunun üç temel nedenini Şevket Pamuk şöyle açıklamaktadır:

"Her şeyden önce kent nüfusunun temel tüketim gereksinimlerinin sağlanması, kentlerdeki iktisadi yaşamın canlı tutulması merkezi devlet için yalnızca iktisadi açıdan değil, siyasal açıdan da büyük önem taşımaktaydı. Loncalar ise kentlerin iktisadi yaşamında çok önemli bir rol oynuyorlardı. İkinci olarak, sarayın, ordunun ve donanmanın temel gereksinimlerinin düzenli ve istikrarlı bir biçimde sağlanması merkezi devlet için büyük önem taşıyordu. Loncalar da bu işlevi yerine getirebilecek durumdaydılar. Üçüncü olarak, devlet loncalardan vergi toplamaktaydı; kentlerdeki üretim ve ticaret faaliyetlerinin vergilendirilmesinde esnaf loncaları çok önemli rol oynuyorlardı. Kısacası loncalar, devletin korumaya ve sürdürmeye çalıştığı geleneksel düzenin vazgeçilmez bir parçasıydı. Aynı zamanda loncalar, devletin kent nüfusunu ve kent ekonomisini denetleyebilmesi için elverişli bir araç durumundaydı" (Pamuk, 1988, 73 -74).

5. Siyasal Sosyalleşme ve Ahi Zaviyeleri

Sosyalleşmeyi genel olarak bireyin, toplumun değerlerini, kurallarını öğrenerek onun bir üyesi haline gelmesi olarak tanımlıyoruz. Siyasal sosyalleşme, ise siyasal düzeyde toplumun ürettiği değerleri, içinde yaşanan siyasal sistemin gereklerini ve kurallarını öğrenme olarak alınabilir. Çağdaş toplumda siyasal katılmanın önemli bir değer

olduğunu biliyoruz. Bunun sonucu olarak siyasal katılma eyleminde siyasal sosyalleşmenin, yani siyasal değer ve kuralların bireylerce öğrenilmesinin önemini de anlayabiliriz.

14. yüzyıldan itibaren Anadolu'da büyük bir devlet olarak altı yüzyıl yaşamış olan Osmanlı Devleti / İmparatorluğu açısından siyasal katılmanın önemi ne idi? Siyasal sosyalleşme ne ifade ediyordu?

Çağdaş demokrasinin ve siyasal katılımın bireyler tarafından gerçekleştirilen bir eylem haline gelmesinin bütün dünyada çok geç bir dönemde ortaya çıktığını biliyoruz. 19. yüzyıla kadar çağdaş demokrasilerin olmadığını da biliyoruz. Bu nedenle erken dönemlerde siyasal sosyalleşmenin, toplumda geçerli siyasal kuralların bireylere öğretilmesi ve sistemin korunmasıyla sınırlı olduğunu söyleyebiliriz.

Osmanlı İmparatorluğunda ise bu sosyalleşme süreci en azından esnaf ve zanaatkarlar açısından ahi zaviyelerinde gerçekleşiyordu. Gündüz işyerinde meslek öğrenen gençlerin, ahi birliği üyelerinin, esnafların akşam ahi zaviyelerinde toplanıp dini ve sosyal konularda sohbetler düzenlediklerini, görgü ve bilgilerini arttırmak için çabaladıklarını görüyoruz.

"Ahilerin toplantı yeri ve konuk evi olarak kullandıkları ahi zaviyelerine işçi ve çıraklardan başka, öğretmenler, müderrisler, kadılar, hatipler, vaizler, emirler yani bölgenin faziletli, saygılı ve ulu kişileri devam ederdi. Ahiliğe kabul şartı, iyi ahlaklılık, yardım severlik ve cömertlik olduğundan bu örgüte girenler, temiz ahlaklı ve iyiliksever kişilerdi. Ahiler arasında yüksek sırada yöneticiler, tabipler, komutanlar, müderrisler ve kadılar yetişmiştir" (Çağatay, 1989, 92).

Ahilerin siyasal etkinliklerinin, daha çok merkezi otoritenin zayıfladığı dönemlerde ve bölgelerde toplumsal düzeni sağlamak olduğunu görüyoruz. Bunun yanında ahilerin ordu ile ilişkileri açısından bakıldığında hem esnaf örgütlenmesi içinde bazı grupların meslekleri itibarıyla orduda yer aldıkları hem de asker olarak yer aldıkları görülür. Ahilerin mesleki ve sosyal eğitimlerinin yanı sıra askeri bir eğitimden geçtikleri, silah eğitimi aldıkları bilinmektedir. Mesleki olarak orduda yer alanlar ise topçu, demirci ve özellikle de atların koşumlarını üreten saraçlardı.

Ayrıca yeniçeri örgütlenmesinin ideolojisinden giyimine ahilikten etkilendiğini görmekteyiz.

"Osmanlı Devletinin temeli atılırken bu beylik, ahilikten ve ahi birliklerinin nüfusundan istifade etmişti. Ahilerin bu nüfusu XV. yy'ın ilk yarısına kadar sürmüştür.

Yeniçeri ordusunun kuruluşunda Hacı Bektaş töreleri ile birlikte önemli rol oynamış, devlet adamları, hükümdarlar bile bu kuruluşa girmeyi şeref bilmişlerdir. Osmanlı hükümdarı [Beyi] Orhan (saltanatı:

1326 -1359), şed kuşanarak ahi olmuş, kendisi de başkalarına şed kuşatmış, yani ahiliğe sokmuştur. Orhan ahi ünvanlarından 'ihtiyarüddin' ünvanını kullanıyordu" (Anadol, 1991, 57).

6. Siyasal Düzeyler ve Ahilik İlişkileri

Siyaset hem kurumsal olarak ele alındığında hem de iktidar mücadelesi olarak ele alındığında değişik düzeyleri içeren bir süreç olarak karşımıza çıkar.

Kurumsal olarak ele aldığımızda siyaset düzeyleri devlet yönetiminin düzeylerine karşılık gelir. Bu günümüzde merkezi hükümet, merkezi hükümetin taşra teşkilatı olarak ele alınmaktadır. Bu model çerçevesinden Osmanlı Devletine bakarsak merkez ve merkez dışı taşra teşkilatı karşımıza çıkar ki; bunlar payitaht ve memleketlerdir. Payitahtta merkezi yönetim vardır ve dört sınıftan oluşur. Bizzat Padişahın başında bulunduğu "mülkiye" idari işleri yürüten yönetici sınıf, mali işleri yürüten "kalemiye", askeri işleri yürüten "seyfiye" ve ulemalardan oluşan ve ilmi işleri yürüten "ilmiye" sınıfı bu dört yönetici sınıfı oluşturuyordu ve sünufu Devlet diye anılıyordu. Memleket yönetimi olan taşra teşkilatı en küçük birimlere kadar yayılmış kadılarca sağlanıyordu.

Ahiler devletin kuruluş aşamasında en üst düzeylerde yöneticilik yapmışlarsa da XV. yüzyıldan sonra reaya sınıfından sayılan esnaf ve zanaatkar loncalarına sıkışmış ve yöneticilikten tamamen uzaklaşmışlardır.

İktidar mücadelesi olarak siyaseti ele alırsak, siyasal düzeyler çağımızda federal devlet-üniter devlet yapısına göre değişmekle birlikte temelde ulusal ya da ülke düzeyinde iktidar mücadelesi ve yerel düzeyde iktidar mücadelesi olarak belirmektedir.

Bu yapıyı, uzun bir dönem tarih sahnesinde kalmış Osmanlı Devleti'ne bakışta kullanamayız. Çünkü Osmanlı Devleti'nde merkezi iktidar için mücadele söz konusu değildi. İktidar değişmez bir şekilde Osmanoğlu ailesine aitti. Ancak yerel düzeyde farklı iktidar düzeyleri vardır diyebiliriz.

Osmanlıda memleket yönetimi günümüzün yerel yönetim ve merkezi hükümetin taşra yönetimi karışımına karşılık gelen bir görünüm oluşturur.

Merkezi yönetim, daha sonraları sadrazam adını alan Vezir-i Azam başkanlığında vezirlerden ve diğer yöneticilerden oluşur. Bu Bakanlar Kurulu gibi bir kuruldur. Ancak otokratik siyasal yapı içinde bu kurul doğrudan doğruya ve sadece Padişaha karşı sorumludur. Ve kurul üyeleri Padişahın "kul"larıdır. Vezir-i Azam devlet yönetiminde en yetkili kişi olmasına rağmen, hayatı Padişahın iki dudağı arasındadır. Padişahın yanından her sağ ayrılışında başını kurtardığı için sadaka dağıtır.

Hem Selçuklular döneminde hem de Osmanlılar döneminde Anadolu'da Ahiliğin etkilerini incelersek görürüz ki, merkezi iktidarın ulaşamadığı, etkili olamadığı yörelerde ahiler toplumsal düzeni sağlamaktadırlar. Bu da ahilerin örgütlülüğünden, toplumsal konularda eğitilmişliklerinden kaynaklanmaktadır. Çünkü daha önce de değindiğimiz gibi ahiler mesleki eğitimleri dışında da örgütlüdürler ve kendilerini yetiştirmektedirler. O kadar ki, bazı yazarlarca ahiler zanaat örgütü olmaktan çok buldukları yörenin dirlik ve düzenini sağlayan kolluk güçlerini oluşturan toplumsal grup olarak anılmaktadır.

Osmanlı İmparatorluğunda halk iki sınıfa ayrılır. Birincisi Padişah beraatı almış yöneticilerden oluşan "askeri" sınıf, diğeri askeri sınıfa dahil olmayan herkesi içine alan "reaya"dır. Reaya şehir-kasaba tüccarı ve esnafı ile çiftçilikle ya da hayvancılıkla uğraşan köylü ve göçebelere oluşan bir sınıftır. Sınıflar arasındaki en belirgin fark kendilerine uygulanan hukuk düzenidir. Askeri sınıf padişahın kullarıdır ve onlara padişah kanunları uygulanır. Reayaya ise şeriat kanunları uygulanır. Burda padişahın reayaya yapacağı adaletsizlik zulüm olarak kabul edilir. Ve devletin devamı reayaya uygulanacak adalete bağlıdır. Çünkü onlar üretici kesimdir. Reaya devletin temelidir. Onun devamlılığı için "raiye oğlu raiyettir". Reayadan kimse yönetici olamaz. Ancak belli kurallar çerçevesinde reayadan askeri sınıfa geçmek olanaklıdır.

Ahiler de reaya sınıfındandır. Onun için devletin güçlendiği dönemlerde yönetici oldukları pek görülmez. Ancak devletin kuruluş döneminde ahiliğin oynadığı rol içinde yönetici / kadı olduklarını görüyoruz. Bir de devletin iktidarının zayıfladığı yörelerde ahi örgütlülüğü kentin dirlik ve düzenini sağlıyor, yönetici rolü üstlenebiliyordu.

7. Ahi Cumhuriyeti Tartışmaları

Ahilerin toplumsal yapıdaki etkileri bilinmekle birlikte bağımsız olarak bir siyasal grup olup olmadıkları, bağımsız bir devlet kurup kurmadıkları bilinmemektedir. Bazı yazarlara göre Ahiler Ankara'da bağımsız bir Ahi Cumhuriyeti kurmuşlar, bazı yazarlara göre de Ankara'da etkili bir toplumsal grup olmakla birlikte hiç bir zaman bağımsız bir devlete sahip olmamışlardır. Kısaca buna değinelim.

Ahi Evran Veli ve Ahilik adlı kitabında Adil Gülvahaboğlu Ankara Ahi Cumhuriyeti konusunda şunları yazıyor:

"570 yıl önce, Horasanlı Türkmen Ahiler de 'halka ve emeğe' dayanan bir ortaçağ cumhuriyetini Ankara'da kurmuşlardı. Tarihte ilk Türk Cumhuriyeti altmış dört yıl süren bu 'Ahi Türkmen Cumhuriyeti'dir' (Gülvahaboğlu, 1992, 308).

Ahiler Ankara'da hiç bir zaman bağımsız bir cumhuriyet kurmamış olmakla birlikte, bu düşünceye yol açacak bir etkinliğe sahip olmuşlardır. Daha Selçuklular döneminde Sivas, Kayseri, Kırşehir, Amasya, Tokat, Ankara, Niğde, Kastamonu önemli şehirler arasındaydı. Şehirlerdeki ticari hayatın canlılığının etkisiyle çeşitli tacir gruplarına ait hanlar yapılmaktaydı. Böylece bu şehirlerdeki kültürel faaliyetler bir yandan Selçuklu otoritesinin dayanağı oluyor, bir yandan da ahi geleneği etrafında potansiyel bir muhalefet yaşatılıyordu.

14. yüzyılda Beyliklerin Ankara üzerindeki çekişmeleri sürmekteydi ve Ankara Eretna Beyliği'nin sınırları içindeydi. Şehrin güçlü esnaf kurumları ve Ahi şeyhleri kent yönetimine hakimdiler. Bu dönemde Osmanlı Beyliği de Ankara kentini sınırlarına katmaya çalışıyordu. Bunun olası sebebi Osmanlıların Şeyh Edebalı döneminden beri Ahilerle olan yakınlıkları idi (Kunt, 1989, 41).

Ankara Ahi Cumhuriyeti'nin bağımsız olarak 1290-1354 yılları arasında varlığını sürdürdüğünü belirten bir yazar, 570 yıl sonra Cumhuriyetimizin Ankara'yı başkent yaparak kurulmasına değiniyor. Ve Ankara Ahilerinin Cumhuriyetimizin kuruluşunda önemli roller üstlendiğini vurguluyor. Bu bağlantıya dayanarak laik cumhuriyetin Türk tarihinden süzülüp gelen bir kültür ve anlam birikimi olduğunu vurguluyor (Değinen Gülvahaboğlu, 1992, 307).Bütün bunlara rağmen Ahilerin Ankara'da bağımsız bir Cumhuriyet kuramadıklarını, ancak kentin askeri ve siyasal gücünü oluşturduklarını biliyoruz (Erdost, 1984, 125-126).

8. Ahiliğin Siyasal Açıdan Günümüzde Yeniden yorumlanması

Çağdaş siyasal sistemlerde siyasal kurumlar, iktidarla doğrudan etkileşim içinde olan ya da siyasal iktidara sahip olan kurumlar, önem kazanmaktadır. Bir siyasal sistemin çağdaş demokrasi olarak değerlendirilmesinin temel ölçüsü siyasal katılım haline gelmiştir ki, bu esas olarak siyasal kurumlar aracılığıyla gerçekleşmektedir. Bu kuruluşlar siyasal partiler ve baskı gruplarıdır. Türkiye Cumhuriyeti 1982 Anayasasına göre baskı gruplarının siyaset yapmaları yasaklanmıştır. Bu yasaklama baskı gruplarının siyasal örgütler olma niteliğini değiştirmez. Çünkü onlar tanım gereği siyasal örgütlerdir. Baskı grupları üyelerinin çıkarları doğrultusunda siyasal iktidarın kararlarını etkilemeye çalışmak amacıyla kurulurlar. Zorunlu olarak siyasal etkinliklerde bulunurlar.

Günümüz siyasal kurumlarının Ahi örgütlenmesiyle bir benzerlik gösterip göstermediklerini tartışmak için öncelikle günümüz siyasal kurumları olarak belirttiğimiz siyasal partiler ve baskı gruplarına kısaca değinelim.

Siyasal parti, temel amacı tek başına ya da başkalarıyla ortaklaşa iktidarı ele geçirmek ve iktidarını sürdürmek olan, sürekli ve istikrarlı bir kadroya sahip kurumlardır. Siyasal partinin yerine getirdiği belli başlı işlevleri ise şöyle sıralayabiliriz:

1. Toplumdaki çeşitli çıkarların birleştirilmesi, vatandaşların önüne seçebilecekleri derli toplu seçeneklerin çıkarılması, kısaca çıkarların temsili ve bütünleştirme işlevi,
2. Halk kitleleri ile iktidar arasında köprü oluşturmak, halkın siyasete katılımını sağlamak,
3. Siyasal kadroların yetişmesi ve beceri kazanmasını sağlamak,
4. İktidarda hükümet etme işlevi olan siyasal partiler, yarışmacı toplumlarda muhalefette kaldıkları zaman iktidarı denetleme işlevine sahip olurlar,
5. Bireylerin siyasal sosyalleşme süreçlerine yardımcı olmaktır.

Siyasal partilerden farklı olarak siyasal baskı gruplarının temel amacı ise iktidarı doğrudan ele geçirmek yerine onu etkileyerek üyelerinin çıkarlarını korumaktır. Baskı grupları üyelerinin çıkarlarını korumaya çalışan mesleki kuruluşlar ve sendikalardan çevre güzelleştirme derneklerine kadar çok çeşitlilik gösteren örgütlerdir.

Hem baskı gruplarının hem de siyasal partilerin modern çağın siyasal kuruluşları olduklarını belirtmiştik. Bu örgütlenmeler 18. yüzyıldan sonra ortaya çıkmışlardır. Bu örgütlerin asıl etkinlikleri ise demokratik rejimlerin oluşmasıyla ve bu sürece katkılarıyla artmıştır.

Şimdi, Ahi örgütlenmesine modern zamanların siyasal kurumlarıyla karşılaştırarak baktığımızda neler görebiliriz? Hemen belirtmemiz gereken Ahi örgütlenmesinin önem kazandığı Osmanlı Devleti'nde bu örgütün etkinliği zaman içinde değişmiştir. Osmanlı Devleti'ndeki iktidar yapısı da zaman içinde değişmiştir. Osmanlı Beyliği döneminde yönetici Bey'in diğer Beyler arasında "eşitler arasında birinci" konumunda olduğunu görüyoruz. Bu dönemde Ahilerin bir anlamda, iktidarı paylaşmak diyebileceğimiz bir etkililiğe sahip olduğunu daha önce görmüştük. Osmanlı Devleti'nin gelişmesi ve İmparatorluğa dönüşmesi sürecinde toplum yöneten-yönetilen, iktidara sahip olan-iktidara tabi olan, askeri sınıf-reaya şeklinde bölündü. Bu gelişmede yönetilenlerin hiçbir zaman yönetici olamayacakları, ya da iktidar sahibi olamayacakları ortaya çıktı. Ve iktidarı elinde bulunduran Osmanoğlu hanedanı iktidarı paylaşmanın ötesinde, "vatandaş" statüsü kazanabilecek unsurları yönetici sınıfın dışına çıkararak yönetimi, bütün hukuksal statüleri padişahın kuralları ile belirlenen, padişahın emirleri karşısında hiçbir hakları olmayan kullar ile yürütmeye başladılar.

Bu süreçte Ahiler ve oluşturdukları esnaf, zanaatkar kesimi padişahın kulları statüsü dışındaki reaya sınıfında yer aldılar. Zaten

kulları Türk ve müslümanlar değil, "devşirme" usulüyle toplanan ve doğrudan padişahın kapıkulları olan gayrı müslimlerin çocukları oluşturuyordu. Müslüman halktan devşirme usulüyle kul toplamak şeriata aykırıydı. Dolayısıyla müslüman halk ve Ahiler yönetici rolü üstlenemiyordu.

İktidarın paylaşımının ve el değiştirmesinin söz konusu olmadığı bir dönemde de doğrudan doğruya siyasal iktidarı hedefleyen bir kurumun oluşması beklenemezdi. Osmanlı Devleti içinde herhangi bir örgütlenmeyi siyasal parti benzeri olarak anma olanağı yoktur.

Osmanlı Devleti'nin kuruluşu döneminde siyasal bir unsur olan Ahi örgütlenmesinin İmparatorluk döneminde tamamen bir meslek örgütü haline geldiğini düşünürsek padişahlıkla ilişkisini baskı grubu siyasal iktidar ilişkisine benzetebiliriz. Oluşturdukları loncalar aracılığıyla kendilerini koruyan ve devletle ilişkilerini düzenli hale getiren Ahilerin devletle karşılıklı bir etkileşim içinde olduklarını belirtmeliyiz.

Cumhuriyet Dönemi başında Ahi Zaviyelerinin de bütün Tekke, Türbe ve Zaviyeleri kapatan bir kanunla kapatıldığını ve yasaklandığını biliyoruz. Onun için Cumhuriyet Dönemi boyunca Anadolu köylerinde "yaran odası" olarak adlandırılan köy odalarında geleneksel olarak Ahilik ilkelerinin canlı tutulduğunu görüyorsak da, Ahilik, örgütlü bir güç olmaktan çıkmış folklorik bir kalıntı haline gelmiştir.

KAYNAKÇA

- Anadol, Cemal (1991) **Türk İslam Medeniyetinde Ahilik Kültürü ve Fütüvvetnameler**, Kültür Bakanlığı Yay. , Ankara.
- Ateş, Toktamış (1982) **Osmanlı Toplumunun Siyasal Yapısı (Kuruluş Dönemi)**, Say Kitap Pazarlama, İstanbul.
- Çağatay, Neşet (1989) **Bir Türk Kurumu Olan Ahilik**, TTK Basımevi, Ankara.
- Divitçioğlu, Sencer (1981) **Asya Üretim Tarzı ve Osmanlı Toplumunu**, Ar Yay. , Kırklareli.
- Erdost, Muzaffer İlhan (1984) **Osmanlı İmparatorluğunda Mülkiyet İlişkileri**, Onur Yay., Ankara.
- Güllülü, Sabahattin (1992) **Sosyoloji Açısından Ahi Birlikleri**, Ötüken Yay. , İstanbul.
- Gülvahaboğlu, Adil (1991) **Ahi Evran Veli ve Ahilik**, Memleket Yay. , Ankara.
- Hassan, Ümit (1987) "Düşünce ve Bilim Tarihi" **Osmanlı Devletine Kadar Türkler, Türkiye Tarihi 1**, (Yayın Yön. Sina Akşin), Cem Yay. , İstanbul.

- Kunt, Metin (1988) "Siyasal Tarih", **Osmanlı Devleti 1300-1600, Türkiye Tarihi 2**, (Yayın Yön. Sina Akşin), Cem Yay. , İstanbul.
- Pamuk, Şevket (1988) **Osmanlı-Türkiye İktisat Tarihi 1500-1914**, Gerçek Yay. , İstanbul.
- Sevim, A. ve YAŞAR, Y. (1990) **Türkiye Tarihi 1**, TTK Yay. , Ankara.
- Togan, Z. Velidi (1970) **Umumi Türk Tarihine Giriş**, İstanbul.
- Werner, Ernst (1986) **Büyük Bir Devletin Doğuşu (Osmanlı Feodalizminin Oluşma Süreci)**, (Çev. Öner, Y. ve Esen, O.), Alan Yay. , İstanbul.
- Witteck, Paul (1985) **Osmanlı İmparatorluğu'nun Doğuşu**, (Çev. Berktaş F.), Kaynak Yay. , İstanbul.
- Yerasimos, Stefanos (1980) **Az gelişmişlik Sürecinde Türkiye**, Gözlem Yay. , İstanbul.